

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

תצא

(חלק בט שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלוקטי שיחות
שבוע פרשת תצא, זיג אלול, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תצא ב

130

אבל הרמב"ם: (א) לא הביא בהלכות נדרים את הלימודים הנ"ל¹¹. (ב) הביא מאמר רז"ל שלישי¹² אודות החסרון

131

לראש נדרים פ"א ס"ח (אות ב), דהא דנק' רשע הוא בנדרי איסור ש(בדרך כלל) נודר מחמת כעס (משא"כ בנדרי קדש, דנק' רק "חוטא"). וכדבריו משמע לכאורה מפשטות המשך הגמ' שם (כב, א). וכן משמע מרמב"ם שבהערה הבאה.

(11) קושיא גמורה אינה, כי בנוגע לרשע י"ל דנכלל* במ"ש בפ"א הכ"ה"כו, "בנדרי רשעים כו' חייב כו' אסור כו' בנדרי כשרים לא נתחייב בכלום שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס", ובכלל מאתים מנה דמובן שהוא חוטא.

אבל עדיין צריך ביאור, דה"ל לכתוב ענין זה (דהוי רשע וחוטא) בפני עצמו

[וכבש"ס שם (כב, א) שמבאר שנק' רשע מגז"ש (וגם דנקרא חוטא – ראה הערה 4), אף שמפורש במשנה (שם ט, א)** "בנדרי רשעים כו' כשרים כו'" (שהובא ברמב"ם הנ"ל), שרק "רשעים" נודרים (וראה השקו"ט בגמ' שם ט, א-ב)]
– להדגיש חומר ענין הנדרים, כדי שיהי' אדם נזהר בהם (ועי' שמביא בסוף הל' נדרים (מובא לקמן בפנים) דהוי "כאילו בנה במה").

(12) נדרים כב, א. נט, א. ס, ב. יבמות קט, ריש ע"ב. וגיטין מו, רע"ב (וכנסמן במסורת הש"ס).

ברדב"ז הל' נדרים (וכן בסוף הל' שבוועות) ציין המקור לדברי הרמב"ם, בפרק הנודר מן הירק* (והוא בנדרי נט שם), ועד"כ בצפ"נ שם: כן

א. איתא בגמרא¹: "כל הנודר אע"פ שהוא מקיימו נקרא חוטא, אמר ר' זביד מאי קרא וכי תחדל לנודר לא יהי' בך חטא², הא לא חדלת איכא חטא". וכן ילפינן³ מגזירה שוה "חדלה חדלה" – "כתיב הכא כי תחדל לנודר⁴ וכתיב התם⁵ שם רשעים חדלו רוגז" – ש"כל הנודר⁶ אע"פ שמקיימו⁷ נקרא רשע".

והנה ב' לימודים אלו הובאו להלכה בטור ושו"ע⁸: "כל⁹ הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא"¹⁰.

(1) נדרים עז, ב.

(2) פרשתנו כג, כג.

(3) נדרים כב, א.

(4) והיינו (ראה דרישה שבהערה 9) דמהפסוק (הנ"ל) עצמו יודעים שנקרא "חוטא" (ראה פרש"י שם ד"ה כי תחדל "מכלל דאי נדר . . איכא חטא". ועד"ז בר"ן שם ד"ה ויליף), ומהגז"ש ד, תחדלה חדלה" (שהובא בפנים) ילפינן דנקרא (גם) "רשע". וראה הלשון והסדר בטו"ש שנסמן לקמן הערה 8. וראה בהנסמן בהערה 10.

(5) איוב ג, טז.

(6) כ"ה גירסת הע"י. וכ"ה בהגהות הב"ח בגמרא שם.

(7) להעיר מלשון רש"י הנ"ל, "דאי נדר ועבד

ל"י", היינו – שקיים הנדר. ובפרש"י שם דף עז (ד"ה הא לא חדלת) כתב, "אלא נדרת" ותו לא.

(8) יו"ד ר"ס רג. וראה לבוש שם.

(9) כ"ה הלשון בשו"ע. ובטור שם מעתיק לשונות הגמרא. וראה דרישה שם סק"א.

(10) ב' הענינים – ראה ט"ז שם סק"א דתלוי אם מצא פתח לחרטה או לא. ובקרבן נתנאל

(*) ואף שבונוגע למירות (שהוא נדר מכלל נדרי איסור – רמב"ם ריש הל' נירות) כתב הרמב"ם (סוף הל' נירות) "האומר הריני נזיר . . ה"ז רשע ונירות כזו מנירות רשעים הוא" – דחזק לומר דסמיך ע"ז ושלכן אינו מביא בהל' נדרים (שלפנ"ז) ד"נק' רשע . . חוטא".

(**) ומובא בגמרא (שם כב, א) – בהמשך למ"ש ש, נק' רשע: אף אן נמי תנינא בנדרי רשעים כו'. (*) אבל בכס"מ שם: פרק קונן (והוא שם דף ס). ובמגדל עז שם ציין לב' מקומות הנ"ל, ומסיים, ומייתי לה בכמה דוכתי". וראה לקמן הערה 27.

(*) וידועה השקו"ט אם הפירוש דמס' נדרים (גם עד דף כב) הוא מרש"י – דאה יד מלאכי כללי רש"י ותוס' כ"י אות נ. שם הגדולים להחיד"א מע' גדולים מערכת רש"י. שד"ח (כך ס) כללי הפוסקים ס"י ח אות ד.

שבעשיית נדר – שכן כתב בסוף הל' נדרים: „כל הנודר כאילו בנה במה, ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו“.

ב. ויובן בהקדם ביאור דברי הרמב"ם בהלכה הנ"ל: „כל הנודר כאילו בנה במה, ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו“.

מקור הלכה זו הוא מאמר רבי נתן המובא כמה פעמים בש"ס¹⁶, וסימו „והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן“¹⁷. ואינו מובן: מדוע לא הביא הרמב"ם גם את סיום המאמר, המדגיש ביתר שאת את גודל החטא באם אינו שואל על הנדר (וממילא – מקיימו), שכאשר מקיים את הנדר¹⁸ – הרי זה כאילו הקריב קרבן על הבמה?¹⁹

(16) ראה לעיל הערה 12.

(17) כ"ה בנדרים כב, א (לגירסת הע"י), יבמות וגיטין שם. ובנדרים נט, א. ס, ב (וכ"ה בפרש"י שם כב, א ד"ה ברישא פתחין) – „כאילו מקטיר עלי“.

(18) ראה ר"ן נדרים (כב, א) ד"ה והמקיימו „כלומר שאינו נשאל עליו כאילו כו“. ועד"ז ברש"י גיטין שם ד"ה והמקיימו (וד"ה שלאח"ז). וראה גם פרש"י יבמות שם ד"ה כאילו הקריב. תוס' רי"ד גיטין שם. וראה הלשון בטור ובשו"ע שבהערה 20.

(19) ואין לתרץ לפי שהרמב"ם (בספר היד) אין ענינו להעתיק כל הלשון דמרו"ל כ"א רק מה שנוגע להלכה, והנפק"מ להלכה מדברי ר"ן ד"ה המקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן" הוא שצריך להשאל על נדרו (כבנדרים נט שם. וראה מקומות שבהערה שלפנ"ז), וזה כתב בפירושו

כי מכיון שהרמב"ם מביא התחלת המאמר „כל הנודר כאילו בנה במה“, להדגיש חומר ענין הנדרים בכדי שיהא האדם זהיר מלנדר, הו"ל להעתיק גם סיום מאמרו, שמביא גם לתוס' זירו של לנדרו נוסף על אשר אם עבר ונדר שישאל עליו.

וצריך ביאור: מדוע לא הביא הרמב"ם את הלימודים הנ"ל מן הכתובים, כי אם רק את המאמר „כל הנודר כו“ שעליו לא הובא כל לימוד מן הכתוב?¹³

עוד צריך להבין: ענין זה, שיש להמנע מלנדר, כבר כתבו הרמב"ם לעיל בהל' דעות¹⁴, בתוך דבריו אודות הנהגת האדם בכלל בנוגע לדברים שבעולם – ממה צריך לפרוש וממה אין צריך לפרוש – וזה לשונו: „לפיכך צוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד, ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המותרים. כך אמרו חכמים¹⁵ לא דיין מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים“.

ואינו מחוור: מדוע לא הביא שם החסרון בנדרים דמאמרים הנ"ל, ש"כל הנודר כו' נקרא חוטא (פושע), כאילו

מבואר בנדרים דף נט ע"א עיי"ש. ובפשטות כוונתם כי שם דוקא הובא מאמר ר"ן ע"ז ד, קונמות מצוה לאיתשולי עליהן משום דר"ב כו" המפורש ברמב"ם כאן.

(13) ברמב"ם, וגם לא בש"ס (מקומות שבהערה 12). ולהעיר, שבפרש"י יבמות (שם ד"ה כאילו בנה) – על מרו"ל הנ"ל, „כאילו בנה במה“, כתב „דחוטא הוא דכתיב וכי תחזל לנדר וגו' הא לא תחזל והי' בך חטא“. ובתורה הנודר (יבמות שם. גיטין שם) הביא, די"מ דנפקא לן חזלה חזלה (ע"ש).

(14) פ"ג ה"א.

(15) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א (בשינוי ל'

קצת).

זאת ועוד: בטור וש"ע²⁰ אכן הובאו²¹ הדברים!

והנה הרדב"ז²³ כתב לבאר, שהמשך

(20) יו"ד סי' רג ס"ג. וכן הובא ברבב"ד סוף הל' שבועות. סמ"ג מל"ת רמב בסופה.

(21) ההוספה בטוש"ע, הנודר כאילו בנה (בונה) במה בשעת איסור הבמות" הוא (בלשון הב"ח שם) "לפי שהרא"ש (נדרים כב) פירש כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות (לכן כתב רבי' כו)". וכן ברש"י יבמות וגיטין שם; ר"ן נדרים שם (ראה ב"י וב"ח לטור שם). וי"ל (וראה ב"ח שם) שמביאו – כדי לשלול הפירוש (רש"י נדרים כב, א) כאילו בנה במה "לעבודת כוכבים"*. וברמב"ם י"ל דלא פירשו, כי מעתיק דברי התלמוד כצורתם וכלשונם (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה). ולהעיר שהרמב"ם מקדים אמרו חכמים.

(22) עוד שינוי בין הרמב"ם וטוש"ע: ברמב"ם באה ההלכה ד"כל הנודר כאילו בנה במה" בסוף הל' נדרים, ובטוש"ע – בתחלת הל' נדרים.

ויש לומר ע"פ המבואר כמ"פ החילוק בין הרמב"ם והש"ע (ראה לקו"ש חט"ו ע' 374. ועוד). דהש"ע ענינו בכדי שהאדם ידע את המעשה, ולכן מתחיל בחומר ואזהרת הנדרים, שנוגע למעשה בפועל שאינו רצוי להדיר (ואיזה נדרים משובחים – ראה לקמן שו"ג להערה 30). ורק אח"כ באו פרטי הלכות נדרים;

משא"כ ספר היד להרמב"ם הוא כמ"ש בהקדמתו, "חיבור זה מקבץ לתורה שבע"פ כולה . . . שאדם קורא בתורה שכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע"פ כולה כו", היינו לימוד וידעת הדינים. ולכן כתב הסדר כמו שהוא בידיעת הדינים, שמתחיל בהגדרת ענין הנדרים, פרטי הדינים נדרים, ולבסוף ההלכות – מוסיף בנוגע למעשה, מתי לנדור או שאין לידור כלל וכו' (ועד"ז הוא בסוף כל הלכה שבספר הפלאה. וכן ב"מ ברמב"ם).

(23) סוף הל' שבועות. וראה גם מגדל עוז שם.

(*) ולהעיר מרש"י סוטה ד, סע"ב (ד"ה במה) – וראה תוס' שבהערה 13 – זהר חדש רות צ, סע"ד.

המאמר דר' נתן – "והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן" – מפרשו הרמב"ם באופן זה, ש"אם הוא ירא שמא יבא לידי מכשול ומקיים נדרו ואינו שואל עליו הוי כאילו הקריב עלי' קרבן, אבל אם ברי לו שלא יבא לידי מכשול אם רצה לקיים יקיים".

אבל לכאורה אין פירוש זה עולה יפה בדברי הרמב"ם: (א) מפשטות לשון הרמב"ם, "כל הנודר כאילו בנה במה ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כו" משמע, שכשם שהרישא קאי על כל אופן של נדר ("כל הנודר"), כך גם ההמשך "אם עבר ונדר" פירושו בכל אופן, הן ב"ירא שמא כו" והן במי ש"ברי לו כו"²⁴.

(ב) איך אפשר שיהא ברי לו שלא יבוא לידי מכשול – בשעה שאמרו חז"ל במשנתם²⁵ "אל תאמין בעצמך", ואסרו על האדם להעמיד את עצמו בנסיין²⁶.

ג. לכאורה יש ליישב זה ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, "כל הנודר כאילו בנה במה" – ולא כבכמה מקומות בש"ס²⁷

(24) אלא ש"ל, דלא קאי על זה שנודר, כדי לכוון דיעותיו ולתקן מעשיו כו" (שבסוף הל' נדרים שם הכ"ג), שעליו כתב (שם) "הרי זה זריז ומשובח", אלא "שלא ירבה (אדם) בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם". ואח"כ מוסיף, "כל הנודר" – היינו שאר כל הנודרים (שלא באופן הנ"ל). אבל דוחק הוא. וראה לח"מ סוף הל' ערכין. וראה לקמן הערה 30.

(25) אבות פ"ב מ"ד.

(26) סנהדרין קז, רע"א. ובכל יום מבקשים (בברכת השחר) אל תביאני לידי נסיון (ברכות ס, ב).

(27) נדרים כב שם. יבמות וגיטין שם. אבל בב' המקומות האחרים בנדרים שם, "כל הנודר".

(ועד"ז בשו"ע²⁸) „הנודר” סתם – שיש לומר כוונת הרמב"ם בזה:

המשך וסיום ההלכה הוא „אם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כו' במה דברים אמורים בנדרי איסור אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן כו'”. ומזה שחילק הרמב"ם בין נדרי איסור לנדרי הקדש רק בנדון הב' ד, „אם עבר ונדר”, שבנדרי איסור „מצוה להשאל על נדרו” ואילו „נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק” – ולא בנוגע ל„כל הנודר” (מלכתחילה) – מוכח, שהענין א' (ד„כל הנודר כאילו בנה במה”) אמור לא רק ב„נדרי איסור” אלא גם ב„נדרי הקדש”.

[וכן איתא להדיא בפרישה²⁹, שמאמר רבי נתן קאי גם בנדרי צדקה, ד„אף ע"ג שמצוה הוא ליתן צדקה מ"מ כשהוא נודר ומחייב את עצמו בנדר נראה כאילו הוא מוסיף על מצות הש"י כאילו אין הש"י השלים חוקיו במה שצוה אותנו”].

ולכן דייק הרמב"ם וכתב „כל הנודר” – לכלול גם נדרי הקדש³⁰.

(28) ובטור הובא מאמר ר"נ בתוספת „כל” ולהעיר מב"י שם שהביא המאמר „מפ"ג דנדרים” והעתיק תיבת „כל”.

(29) לטור יו"ד שם סק"ז. ודוחק גדול לומר שכתב כן רק בנוגע לצדקה ולא בנוגע לשאר נדרי הקדש. וראה שם סק"ח וסקי"א. ולהעיר מאגודה (הובא בברכ"י לשו"ע יו"ד שם ס"ה): הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע יש מפרשים אפילו בנודר בעת צרה דהא על כל הנדרים מיתני לה. וראה טושו"ע יו"ד שם ס"ד בנוגע לצדקה.

(30) דאף שבא בהמשך לב' הלכות שלפנ"ז שמדובר בנדרי איסור, הרי מזה שהתחיל זה בהלכה בפ"ע משמע שכולל הכל. ואף שכתב (הל' ערכין וחרמין פ"ח ה"ב) „שההקדשות וחרמין

ולפי זה יתבאר גם הטעם שלא הביא הרמב"ם את המשך מאמר ר' נתן „והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן”: מאחר ש„כל הנודר כאילו בנה במה” קאי גם על נדרי הקדש – הרי אילו כתב הרמב"ם (גם את המשך המאמר) „והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן”, ה' זה בסתירה להמשך דברי הרמב"ם: „במה דברים אמורים בנדרי איסור אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק שנאמר נדרי לה' אשלם”. דאם קיום הנדר הוא „כאילו הקריב עלי' קרבן” – איך אפשר לומר בנוגע לנדרי הקדש „מצוה לקיימן”!?

[ועפ"ז יתורץ גם מה שלא הביא הרמב"ם בהל' דעות ש„כל הנודר

והערכין מצות וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכופ יצרו ולא יה' כלי כו'”, הרי מסיים שם „אעפ"כ אם לא הקדיש ולא העריך ולא החרים מעולם אין בכך כלום הרי התורה העידה ואמרה כו' לא יה' כן חטא”. והיינו לאדם שמרגיש בעצמו כלי כו', גם עליו אומרים שאם לא הקדיש כו' אין בכך כלום. אבל לאדם שאינו כלי ואינו צריך לנדור להקדש כדי לכופ יצרו – עליו אומרים „כל הנודר כאילו בנה במה” (וראה לח"מ שם).

והרי גם בנדרי איסור כתב הרמב"ם (הל' נדרים שם הכ"ג – הובא בלח"מ הנ"ל ד"מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח”, ואעפ"כ ממשך בהכ"ד ואילך ש„לא ירבה אדם בנדרי איסור כו' כל הנודר כאילו בנה במה כו'”.

וראה לעיל הערה 24.

(*) משא"כ בטושו"ע שם שהתחלת הסימן היא בהחסרון ושלא ינדור, ואח"כ בא (בס"ג) אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן כו'. ולבסוף (ס"ז) מי שנדר נדרים כדי לכוון דעתו כו' (שבברמ"ם הכ"גכ) – נדר הרצוי. ולהעיר שהכתרת להסי' בשו"ע: איזה דברים משובחים (ואח"כ) ואיזה הם מגונים.

כאילו בנה במה³³ דהאיסור הוא השבועה ולא דבר אחר.

וההסברה בזה:

בטעם הדבר שהנודר „כאילו בנה במה“, מבאר הר"ן³⁴: „נראה בעיני דלהכי מדמינן לה לבונה במה משום דסליק אדעת' דנודר דמצוה קא עבד, דרחמנא אסר' במילי דאיסורא ואיהו אסר אנפשי'“. ועל זה אנו אומרים „דטעי, דאדרבה לבונה במה דמי דנהי דרחמנא אזהר' לאקרובי קרבנות בפנים, אזהר' דלא לוסף עלי' לבנות במה ולהקריב בחוץ, ה"נ נהי דרחמנא אסר עלי' דברים האסורים כי מוסיף איהו אמאי דאסר רחמנא פשע, כענין שאמרו בירושלמי בפרק פותחין³⁵ לא דיך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים“.

והנה, בדמיון זה (לבונה במה) – אפשר לפרש בב' אופנים, מהו תוכן החסרון והחטא דהנודר: א) בפעולת הגברא, בזה שהאדם אוסר ענינים שלא אסרה תורה; ב) בחפצא, בזה שע"י נדרו נתהוו חפצא של איסור, שלא נאסר ע"י התורה.

[בסגנון אחר קצת: האם האיסור הוא מצד הפועל והפעולה, או מצד הנפעל].

וגם בנדרים ליתן צדקה, ונדרים הקדש בכלל – אע"פ שלא נתהוו בהם חפצא של איסור, אפשר לפרש את

כאילו בנה במה“, כי שם מדובר על פרישות מעניני העולם ונדרי איסור, ולא על נדרי הקדש].

אמנם עדיין אינו מובן: כיון שגם בנדרים הקדש נחשב הדבר „כאילו בנה במה“ – מדוע אומרת התורה שעליו להשאיר את ה„מכשול לפניו“ (ה„במה“), ולא לבטלנו, ע"י שישאל על נדרו (כבנדרים איסור)^{30*}?

134

ד. ויש לבאר בכל זה – ובהקדם:

הענין ד„כאילו בנה במה“ כתבו הרמב"ם – וכן הוא בגמרא – רק בנוגע לנדרים („כל הנודר“), ולא לגבי שבועות [אע"פ שבכ"מ בהל' נדרים הביאם הרמב"ם יחד³¹, „הנודר או הנשבע כו"י. יתירה מזה: בהל' דעות, שהנודן בהן הוא (כנ"ל) החסרון בזה שאוסר על עצמו דברים המותרים, כלל נדרים ושבועות ביחד].

וכדמוכח בסוף הל' שבועות, שכתב הרמב"ם: „וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל“, והמשיר: „ואם עבר ונשבע (ע"ד לשונו גבי נדר בסוף הל' נדרים: ואם עבר ונדר) שיצטער כו"י. ולא כתב על זה „כאילו בנה במה“.

ומבאר בזה הגאון הרוגצובי³²: „דגבי שבועה דהוא איסור גברא ולא חל האיסור על שום דבר לא שייך לומר

30* ראה תוס' ר"ד נדרים (ס, ב) שע"י השאלה עוקר (גם) נדר שנתקיים „שלא יתחשב כמקריב קרבן בבמה בשעת איסור הבמות והאיסור שנהג נמצא שנהג בו בלא נדר“, וראה גם צפע"נ לרמב"ם סוף הל' נדרים.

31 ראה שם פ"א ה"ד (לגבי המצוה לקיים). וראה פ"ד ה"א. פ"ה ה"ד-טז, וכו"כ פעמים בפרקים שלאח"י.

32 צפע"נ סוף הל' שבועות.

33 להעיר גם מחדא"ג מהרש"א יבמות שם סד"ה בהפרת נדרים.

34 נדרים כב שם (הובא במפרשי הטור שם). וראה עד"ז תוס' ר"ד גיטין שם.

35 נסמן בהערה 15.

(— במה", שפעל ויצר חצצא (שהוא הכשר³⁸ להקרבה) אסורה.

ולפי זה מדויק גם לשון הרמב"ם: „ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". דלכאורה, לפי פירוש הרדב"ז (הנ"ל ס"ב⁴⁰), שהמכשול הוא מה שיעבור על נדרו, ה' לו לומר „כדי שלא יבוא לידי מכשול"⁴¹, או (ע"ד לשון הגמרא⁴²) „כדי שלא יבוא לידי תקלה", וכיו"ב.

אלא שבזה מדגיש הרמב"ם, שזהו (לא מצד הגברא, שהוא יבוא לידי תקלה ומכשול, אלא) התהוות של חפצא, של „(שלא) יהא מכשול לפניו"; ה„חפצא" האסור שפעל ויצר ע"י נדרו — נעשה⁴³ מכשול לפניו.

והטעם שהרמב"ם מפרש כן — הוא מצד זה גופא שדבר זה „כאילו בנה במה" (נאמר בגמרא רק בנוגע לנדר, ולא בנוגע לשבועה: אם מצד מעשה הגברא, הרי ע"ד⁴⁴ הוא גם בנוגע לשבועה.

ו. לפי זה מובן גם החילוק בין דברי

החסרון (בהמשך לדברי הפרישה³⁶ הנ"ל ס"ג) בב' אופנים (ע"ד הנ"ל בנדר איסור): א) שזהו מצד עצם הנדר — מעשה הגברא, שהוא מוסיף על מצות השי"ת (הוא מחייב עצמו בצדקה וכיו"ב) במה שהקב"ה לא חייבו; ב) שזהו מצד הנפעל — שנעשתה חלות חדשה דחיוב צדקה (וכיו"ב) על נכסיו (ע"ד הנ"ל בנדר איסור, שהנודר פעל ויצר חפצא).

ה. ועפ"ז יומתק דיוק הלשון (דהש"ס והרמב"ם) „כאילו בנה במה" — ולא כלשון השו"ע „כאילו בונה במה"³⁷ שיש לפרשו:

„כאילו בונה במה" מדגיש החסרון בגברא שעוסק בבני' בלתי רצוי' (אשר עלולה להביאו³⁸ לידי איסור הקרבה בבמה³⁹);

אבל הרמב"ם סבירא ל' שזהו „כאילו בנה (ונעשית מציאות — חפצא

(36) שבא לבאר דברי הר"ן הנ"ל בפנים.

(37) ובפרישה לטור שם סק"ז נתקח הלשון „כאילו בונה במה". אבל צ"ע אם אפשר לדייק כזה בדפוסים.

(38) ראה חזא"ג מהרש"א יבמות שם ד"ה הנ"ל בתחלתו (אבל הוא כתב זה כעוד ביאור על ההשוואה „כאילו בונה במה", ולא כדברי הר"ן). וראה הערה הבאה. וראה לקמן ס"ז.

(39) ראה פרש"י גיטין שם ד"ה כאילו הקריב „וגמר עונו שלם". אבל בפרש"י יבמות שם ד"ה כאילו הקריב קרבן — „שעבר עליו שתי עבירות". וראה ר"ן נדרים (כב שם) ד"ה ברישא „כאילו בנה במה כו' שאין העבירה גדולה כ"כ כו' (וראה תוס' ר"ד גיטין שם). ובמאירי נדרים שם „הואיל ואינו איסור גדול". ולהלן שם במאירי „שהנדרים כל שאינו רואה לעצמו צורך בהם יש בהם סוד עבירה". וראה ר"ן (ס, ב) ד"ה כמאן „כיון דכי נדר לאו שפיר עבד כדר' נתן". ובפרש"י שם ד"ה כרבי נתן „הואיל ועבד איסורא כו'". ואכ"מ.

(40) וכן משמע במגדל עוז שנשמך לעיל שם. וכן מובן בשו"ת מהרי"ק שורש נב. סמ"ג שם. ועוד.

(41) ע"ד הלשון בסמ"ג שם: פן יבא לידי מכשול.

(42) נדרים ט, ריש ע"ב: י, רע"א — אבל שם אינו לענין נדרי איסור.

(43) ראה פרישה שם „לפי הירושלמי הנודר אינו עושה איסור מצד עצמו רק משום דלמא לא יוכל לקיימו אבל רבי נתן סבר שעושה איסור מצד עצמו כו'". אבל לפי ביאורו (בנוגע לצדקה) אפ"ל שזה בעיקר מצד פעולת הגברא (כנ"ל בפנים ס"ד), משא"כ בהמבואר בפנים שהוא מצד החפצא „מכשול לפניו".

ותוכן ענין זה (החטא שבנדרים מצד הגברא) אכן הביא הרמב"ם בהל' דעות, ש"המהלך בדרך זו (שפורש מעניני העולם) נקרא חוטא", ובהמשך לזה: "לפיכך צו חכמים כו' ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המותרים כו' (ובכלל הזה אלו שמתענים תמיד כו' ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית⁴⁶)".

ז. ע"פ כל זה יובן גם החילוק בין נדרי איסור לנדרי הקדש:

בנדרי איסור, הרי על ידי נדרו נעשה חפצא של איסור, ונמצא שהעמיד חפצא של "מכשול לפניו". ולכן "מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו";

משא"כ בנדרי הקדש, פועל נדרו (לא חפצא של איסור, אלא אדרבה) חלות חיוב של צדקה (וכיו"ב בשאר הקדשות); ולכן החפצא אינו ענין של "מכשול לפניו" – אדרבה, זהו חפצא של מצוה, "מצוה לקיימן".

וזהו גם הדיוק בדמיון ד"כאילו בנה במה": בנין במה, אם מלכתחילה לא נעשה לשם פעולה אסורה – אין בו איסור⁴⁷. זהו רק הכשר⁴⁸ למעשים בכמה אשר יכולים להיות איסור (הקרבת קרבן) או מצוה (מקום כבוד

הרמב"ם בהל' דעות לדבריו בהל' נדרים:

בהל' דעות מדבר הרמב"ם אודות (מעשי) הגברא, שבזה נכללים כמה ענינים: החל מההנהגה הכללית של פרישה מדרכי העולם באופן ש"לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה כו' וכיוצא בהן", שזו "דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא שהרי הוא אומר בנזיר כו'"; ועד"ז בענינים פרטיים "שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד" כנ"ל, ובזה הרי נדרים ושבועות שווים הם (כהמשך דברי הרמב"ם שם), שכן בפרישות הגברא מ"דברים המותרים" – אין נפק"מ באיזה אופן נעשה הדבר⁴⁴;

משא"כ בהל' נדרים מדבר הרמב"ם אודות החסרון מצד החפצא, בזה שנתהוה דבר של איסור. ולכן כתב שם דוקא שזהו "כאילו בנה במה", ולא בשבועות, כנ"ל.

וזהו גם הטעם שלא הביא כאן הרמב"ם ש"כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא חוטא" או ש"נקרא רשע", כי בהל' נדרים עוסק הרמב"ם רק בחידוש ובענין המיוחד שבנדרים – והיינו זה שהנודר פועל ויוצר "חפצא" של איסור (ולכן "כל הנודר כאילו בנה במה" כנ"ל), משא"כ זה ש"נקרא רשע" ו"נקרא חוטא", שם ותואר הגברא, שאינו ענין מיוחד בנדרים, וע"ד מאמר הגמרא⁴⁵ "כל היושב בתענית נקרא חוטא".

(44) וגם אם פורש עצמו (סתם) גם לא ע"י נדר ושבועה, ובכלל זה היושב בתענית – ראה רמב"ם שם (הובא לקמן בפנים בסוף הסעף).

(45) נדרים י, א. וכו"ה בתענית יא, א.

(46) וראה לה"מ שם.

(47) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה (פ"א ה"ג) "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן", דאסור גם לבנות בית לה' במקום אחר, לא רק איסור הקרבה בכמות (ראה לקו"ש חט"ז ע' 466 הערה 12), אבל עכ"פ צ"ל בית לה'. ואכ"מ.

(48) ראה לעיל הערה 39-38.

היינו שזה (לא חיוב ואיסור פרטי, אלא) נעשה ענין לה⁵³, על כן – „אשלם”.

ח. בנוגע לענין שהזמן גרמא, ז' דנחמתא: שבועת⁵⁴ הקב"ה להביא את בני ישראל לארץ ישראל, ועל הגאולה בכלל⁵⁵ – הרי היא ענין שהקב"ה הבטיח, ויתירה מזו – קשר עצמו כביכול בשבועה, ויתר על כן: עי"ז נפעל הדבר בחפצא דהעולם – כיון שדיבורו של הקב"ה חשיב מעשה. נמצא שמציאות העולם „תובעת” שבני ישראל יכנסו לארץ ישראל, ושתבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ולכן, תכף כאשר בני ישראל יעשו תשובה, הרי „מיד הן נגאלין”⁵⁶, ואין מקום לכל מניעות ועיכובים ח"ו מצד איזה דבר שבעולם, דאדרבה – העולם עצמו תובע שתבוא הגאולה, ותבוא במהרה בימינו ממש.

(ע"פ שיחת כ"א מנ"א תשד"מ)

לאביו ורבו, קריאה בתורה, אמירת דברי התעוררות ממקום „גבוה” – כלשון הכתוב⁴⁹: על הר גבוה עלי לך וגו' הרימי בכח קולך גו', וכיו"ב) או דבר הרשות בעלמא.

ולכן לא הביא הרמב"ם את הפסוק המפורש⁵⁰, „מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת”, שמצות עשה מן התורה שיקיים את נדרו, כמו שכתב לעיל⁵¹, אלא דכיון שזהו „נדרי לה”⁵²,

(49) ישע"י מ, ט.

(50) פרשתנו כג, כד.

(51) הל' נדרים פ"א ה"ד. ולהעיר דשם כולל נדרי איסור עם נדרי הקדש (וראה רדב"ז שם). ועד"ז בסהמ"צ מ"ע צד (וראה רמב"ן בסהמ"צ שם). וראה מפרשי סהמ"צ שם. צפע"ז להרמב"ם סוף הל' נדרים [ובהכותרת להל' נדרים לא חילק וכתב (מצוה א) „שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר”].

אבל במנין המצות שבריש ספר היד מ"ע צד כתב המצוה רק בנדרי הקדש „לקיים אדם כל מה שיוציא בשפתיו מקרבן או צדקה וכיוצא בהם”, ומביא (רק) הכתוב „מוצא שפתיך תשמור ועשית”. ומדברי הרדב"ז הנ"ל מובן, שלכן גם ביד הביא ב' הפסוקים. ואכ"מ.

(52) משא"כ נדרי איסור גם כשנודר „לכונן דעותיו ולתקן מעשיו” שאז הרי זה „זריז ומושבח” – הרי „דרך עבודה לשם הן” (רמב"ם הל' נדרים פ"ג הכ"ג) ולא „נדר לה”.

(53) ראה כס"מ כאן: דברי טעם הם דלמה יגרע כח ההקדש להשאל עליו כו'. די"ל שכוונתו כנ"ל (כפנים).

(54) להעיר מפרש"י עה"ת ואתחנן בתחלתו ד"ה בעת ההיא „שמא הותר הנדר”, ובחוקת כ, יב בסופו ד"ה לכן לא תביא פי' „בשבועה”.

(55) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 274 ובהערה שם.

(56) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

